

FRAZEOLÖJİ BİRLƏŞMƏLƏRİN TƏDRİSİNDƏ FƏNLƏRƏRASI VƏ FƏNDAXİLİ İNTEQRASIYADAN İSTİFADƏ

İbtidai təlim dövrü uşaq həyatının çox əhəmiyyətli mərhələlərindən biridir. Burada onun təbii imkanlarının üzə çıxması üçün hər cür şərait yaratmaq mümkündür [2, s. 124]. Şagirdlərdə qabiliyyətlərin vaxtında üzə çıxarılması, möhkəmləndirilməsi, materialın şüurlu surətdə mənimsədilməsi üçün təlimdə inteqrasiya vacibdir.

"Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin konsepsiyası (Milli Kurikulumu)" sənədində təhsilin inteqrativliyi əsas prinsip kimi nəzərdə tutulmuşdur. Milli Kurikulum təhsildə fəndaxili və fənlərərası inteqrasiyaya xüsusi önəm verir. Müxtəlif sahələr üzrə biliklərin inteqrasiyası şagird təfəkküründə ətraf aləm haqqında vahid, sistemli dünyagörüşün formalaşmasına kömək edir [1]. İnteqrasiyadan orta ümumi təhsil məktəblərində dərslərin keyfiyyətlə olması üçün müəllim gündəlik planlaşdırma aparmalıdır. Gündəlik dərslərin planlaşdırılmasının (icmalın) bir neçə mərhələsi var. Həmin mərhələlərdən ən vacib və müəllimləri çaşıdırən hissələrdən biri də məhz inteqrasiyadır.

İnteqrasiya termini XX əsrin sonundan daha fəal istifadə olunmağa başlasa da onun ifadə etdiyi mahiyyət və məzmun həyat yarandığı gündən mövcud olmuş, onun varlığını təşkil etmişdir. Zaman-zaman diferensial yanaşmalar hissələrə bölünməni, ayrılmalrı tənzimlədiyi kimi, inteqrasiya prosesləri də bütövləşmələrin, tamamlanmaların nəticəsi kimi meydana çıxmışdır [8, s. 358]. Bəşəriyyətin tarixi boyu proqressiv xarakter daşıyan yeniliklər diferensial və həmçinin inteqrativ yanaşmaların fonunda yaranmışdır. Bütün elm sahələrində, o cümlədən sosiologiyada, eləcə də pedaqogikada inteqrasiya önəmli yer tutmuşdur. Ona görə də pedaqogikada "inteqrasiya", "inteqrativlik", eləcə də "təhsildə inteqrasiya" və s. anlayışlardan daha çox istifadə olunmağa başlamışdır. İnteqrasiya təhsilin bütün struktur elementlərinə aid olduğundan son dövrlərdə "inteqrativ təlim", "inteqrativ dərslər", "inteqrativ fənn" və s. anlayışlar da işlənir.

Müasir dünyada sürətlə gedən sosial, mədəni və texnoloji dəyişikliklər qlobal düşünmə tərzinin əhəmiyyətini xeyli artırır. Belə olan halda şagirdlər təlim prosesinin passiv iştirakçısı olmur. İnteqrativlik şagirdlərə ətraf aləmin dərk edilməsinə yaradıcı idraki münasibət bəsləyən subyektlər kimi yanaşılmasına imkan yaradır. Bu o zaman mümkün olur ki, təhsil pillələrində öyrənilən fənlər və onların əhatə etdiyi mövzular ayrı-ayrı deyil, əlaqəli, inteqrativ şəkildə tədris olunur. Digər bir tərəfdən inteqrativ kurikulum şagirdlərin dərsləklərdə verilən materiallara yaradıcı yanaşmasına kömək edir.

Təcrübə göstərir ki, tədris prosesində fəndaxili və fənlərərası inteqrasiyanın təmin edilməsi bilik və bacarıqların şagirdlər tərəfindən daha asan mənimsənilməsi, dərslərin maraqlı və məzmunlu qurulması, uşaqlarda tədqiqatçılıq meyillərinin yaranması üçün vacib şərtədir. Fəndaxili inteqrasiya müəyyən bir fənnin aşladığı anlayış, bilik və bacarıqların əlaqələndirilməsi, fənn daxilində səpələnmiş faktların sistemləşdirilməsidir. Belə səviyyədə inteqrasiyanı verilmiş materialın ayrı-ayrı tədris vahidlərində cəmləşdirilməsi də hesab etmək olar. Bu isə son nəticədə fənnin məzmununun strukturunun dəyişdirilməsinə gətirib çıxarır. Bu mənada inteqrasiya olunmuş məzmun informativ cəhətdən daha tutumlu olur, şagirdlərin daha əhatəli kateqoriyalarla düşünmə bacarıqları formalaşdırmalarına kömək edir. İbtidai təhsil pilləsi fənlərinin tədrisində geniş şəkildə istifadə olunan fəndaxili inteqrasiya üçün konsentrik prinsipə əsaslanan spiralvari quruluş daha xarakterikdir [2, s. 254]. Bu cür inteqrasiya prosesində dəyərlərin dərk olunması xüsusidən ümumiyyə və yaxud ümumidən xüsusiyyə doğru ola bilər. Beləliklə, məzmun get-gedə yeni məlumatlarla, bağlılıqlarla və asılılıqlarla zənginləşərək daha maraqlı hala gəlir. Bu formanın üstün xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, şagirdlər başlanğıc problemi diqqətdən qaçırmadan onunla bağlı olan bilgilərini daha da genişləndirir və dərinləşdirirlər.

Fənlərərası inteqrasiya bir neçə fənnin əhatə etdiyi ortaqlıq bilik və bacarıqların sintezi olmaqla, bir fənnə aid anlayışların və metodların digər bir fənnin tədrisində istifadəsini nəzərdə tutur. Bu inteqrasiya müxtəlif fənlər arasında məntiqi əlaqələrin qurulmasına xidmət edir. Bu proses eyni bir bacarığın ayrı-ayrı fənlər vasitəsilə daha da təkmilləşdirilməsini təmin etməklə təlim prosesinin səmərəliliyinin artırılmasına şərait yaradır.

Fənlərərası və fəndaxili münasibətlərin sadəcə əlaqə deyil, inteqrasiya xarakteri daşması bu münasibətlərin daha sıx və möhkəm olmasına, onun bütöv bir prosesə çevrilməsinə şərait yaradır. Müəllimlər pedaqoji prosesdə ondan daha səmərəli qaydada istifadə etmək imkanı qazanırlar. Bundan əlavə, fənlərərası və fəndaxili inteqrasiya interaktiv öyrənməyə geniş yol açır. Şagirdlərin təbiət, cəmiyyət və insanlar haqqında qarşılıqlı əlaqələr şəraitində qurulmuş biliklərə yiyələnməsini stimullaşdırır.

İnteqrasiya nəticəsində tədris materialının yığcamlığı təmin edilir, təkrara yer verilmir, şagirdlər artıq yüklənmir və tədris vaxtına qənaət edilir. Onlar az vaxt içərisində çox, həm də bir-biri ilə üzvi əlaqədə formalaşmış biliklər əldə edirlər. Bu məqsədlə uşaqları inteqrativ biliklər əldə etməyə hazırlayan fənlərərası əlaqəyə geniş yer verilməlidir. Bunun təmin edilməsi üçün müəllim bütün fənlər üzrə proqram materiallarına yaxşı bələd olmalı, fənlərərası əlaqədən istifadə etməyin yollarını, onun metodikasını dərinlən bilməlidir.

Fənlərərası əlaqə prosesində tədris fənni şagirdlər tərəfindən yaxşı mənimsənilir, bir neçə fənn üzrə bilik, bacarıq və vərdişlər təkrarlanır. Biliyin şagirdlər tərəfindən sistemli mənimsənilməsi təmin edilir.

Fənlərərası əlaqədən ardıcıl şəkildə istifadə tədrisin səviyyəsini yüksəldir, şagirdlərin təfəkkürünü inkişaf etdirir, dünyagörüşünü genişləndirir. Buna görə də təhsilə ayrı-ayrı fənlərin öyrədilməsi kimi deyil, XXI əsrin tələb etdiyi həyatı bacarıqların inkişaf etdirilməsi prosesi kimi baxılmalı, şagirdlər həyat boyu öyrənməyə hazırlanmalıdır.

¹¹² Bakı Dövlət Universiteti, II kurs magistr, smsmova8@gmail.com

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, integrasiyanın 3 növü var:

1. Fəndaxili integrasiya
2. Fənlərarası integrasiya
3. Fənnüstü integrasiya [9, s. 18].

Fəndaxili integrasiya müəyyən bir fənnin aşladığı anlayış, bilik və bacarıqların əlaqələndirilməsi, fənn daxilindəki nizamşız faktların sistemləşdirilməsidir. Bu integrasiya tipindən ibtidai təhsil pilləsi fənlərinin tədrisində daha çox istifadə olunur.

Fəndaxili integrasiya da 2 cür olur: Üfüqi və Şaquli integrasiya. Üfüqi integrasiya - fənn üzrə məzmun xətlərini əlaqələndirməklə, müvafiq məzmun standartlarının müəyyən tədris vahidlərində ifadə olunmasını təmin edir. Şaquli integrasiya - sinifdən-sinfə tədrisən dərinləşən və genişlənən məzmun xətləri arasında varisliyi təmin edir.

Fənnüstü integrasiya - integrasiyanın ən yüksək səviyyəsi hesab olunur, transfənn integrasiya da adlanır. Məktəbdə tədris edilən mövzuların məzmunu ilə məktəbdən kənarda aldıkları məzmun sintez edilir. Ümumtəhsil sistemində təlim nəticələrinin standartlar əsasında müəyyənləşdirilməsi tədris edilən fənlər üzrə ümumi təlim nəticələrinin reallaşdırılmasına imkan yaradır. Təlim prosesində motivasiyanın artırılması, fəallığın artırılması, məzmunun hərtərəfli aşılması baxımından Həyat bilgisi fənninin rolu əvəzədlməzdir. Digər fənlərdə olduğu kimi, bu fənnin tədrisində də uğurlu nəticələr əldə etmək üçün fəndaxili, fənlərarası və fənnüstü integrasiyanın böyük əhəmiyyəti vardır. Mütəxəssislərin fikrincə, bu integrasiya növündən təkə humanitəryönümlü deyil, elə texnikiyönümlü fənlərdə də geniş istifadə olunmalıdır.

Bölmələrərası əlaqə bölmələr arasındakı əlaqəni müəyyənləşdirir. Mövzulararası əlaqə eyni bölmənin müxtəlif mövzularını əlaqələndirir. Anlayışlararası əlaqə isə müxtəlif fənlərdən olan anlayışlar arasında mövcuddur. Fənlərarası integrasiya iki və ya daha artıq fənnin əhatə etdiyi anlayış, bilik, bacarıq, vərdiş və prinsiplərin sintezidir. Bu integrasiya bir fənnin qanun, nəzəriyyə və metodlarının başqa fənnin öyrədilməsində istifadə olunmasını nəzərdə tutur. Fənlərarası əlaqələr məşhur pedaqoq-alimlərin (İ.D.Zverev, V.M.Korotod, E.İ.Monoszon, M.N.Skatkin, V.N.Maksimov, Z.Veysova, Y.Ş.Kərimov və b.) tədqiqatlarında həm “üfüqi” həm də “şaquli” istiqamətdə integrasiya təlim və tərbiyənin vəhdəti şərti, fənni sisteminə kompleks yanaşma kimi çıxış edir. Tədris prosesində fənlərarası əlaqənin rolu əhəmiyyətlidir. O, bilavasitə tədrisin öyrətmək, tərbiyələndirmək və inkişaf etdirmək məqsədlərinə nail olmağa təsir göstərir. Bununla yanaşı, fənlərarası əlaqələr şagirdlərin təkəkkürünü formalaşdırır, dünyanı hərəkətdə və inkişafda görməyə, müxtəlif fənnlərin mövzuları arasında məntiqi əlaqələrin qurulmasına imkan yaradır. Onların biliklərindəki formalizmin ləğv edilməsi, qarşısının alınması metodları kimi çıxış edir. Məktəblilərin həddən artıq yüklənmələrinin qarşısını almağa, tədris müddətinin qısaldılmasına, dinamik, keyfiyyətə dəyişən biliklər sisteminin formalaşdırılmasına imkan yaradır. Bu əlaqələrin mənimsənilməsində müəllim şagirdlərə kömək göstərir. K.D.Uşinski yazırdı: “Şagirdin başında sxolastik elmlər deyil, həyata, ətraf aləmə imkan daxilində geniş və işıqlı nöqteyi-nəzəri üzvi surətdə quran, hər hansı bir elmi məlumat verən bilik və ideyalar yerləşdirilməlidir” [7, s. 455]. Müşahidələr göstərir ki, tədris materialının fənlərarası integrasiya yaratmaqla öyrədilməsi əqlin sürətli inkişafına imkan verir. Fənlərarası integrasiya faktik materialın məzmununa, əqli əməyin xarakterinə görə şagirdin fərdi, yaradıcı potensialının inkişafında, gerçəkliyin əsas problemlərini görmə qabiliyyətinə malik olmasında vacib əhəmiyyət kəşb edən idrak fəaliyyətinin elmi cəhətdən qurulmasına imkan verir ki, bu da daim yeniləşən və mürəkkəbləşən məsələlərin həllini bacaran mütəxəssislər hazırlamağa kömək göstərir. Beləliklə, hərtərəfli fənlərarası əlaqələrin köməyi ilə şagirdlər fənlərin aparıcı ideyalarını öyrənir, nəticədə biliklərin sistemi yaradılır. Elm, incəsənət və təkəkkürün sintezi kimi dünyagörüşü formalaşır. Integrasiya təhsil islahatının əsas prinsiplərindən biri olub, təbii əlaqələr prosesində ümumiləşdirilmiş biliklərin verilməsi üçün əlverişli şərait yaradır. Ümumtəhsil məktəblərində fənlərin məzmun və strategiyalarının hazırlanmasında ona istinad olunur. İbtidai təlimdə heç bir fənni bir-birindən təcrid olunmuş şəkildə tədris etmək mümkün deyil. Azərbaycan dili öz məzmunu etibarilə integrativ kurs olduğundan onun imkanları daha genişdir. Azərbaycan dili, təlim dili kimi, şagirdlərin müasir dünyada baş verən texnoloji və mədəni dəyişikliklər haqqında araşdırma aparmaq, nəticə çıxarmaq, problemləri həll etmək kimi bacarıqlara yiyələnmələrini zəruri edir. Dil üzrə yeni anlayışların mənimsənilməsi prosesi intensivləşir, digər fənlərə istinad olunan biliklər möhkəmlənir, təlim vaxtına qənaət edilir. Digər fənlərlə integrasiya məzmun və fəaliyyət baxımından uyğun standartlar üzrə aparılır. Müəyyən olunmuş standartların kodları Azərbaycan dili üzrə müvafiq standartların qarşısında qeyd edilir. Azərbaycan dili fənninin integrativ şəkildə tədrisi dərşin daha maraqlı, məzmunlu və düşündürücü olmasına zəmin yaradır. Bu bacarıqlar vərdiş halına keçir və sona qədər davam edir. Oxu ilə yazının integrasiyası zamanı şagirdin şifahi və yazılı nitqi inkişaf edir. Məktəbə qədəm qoyan şagirdin aldığı biliklər müşahidə, dinləmə, eşitmə yolu ilə əldə olunur. O, fikirlərini yalnız şifahi şəkildə nümayiş etdirir. Şagirdin söz ehtiyatının zənginləşməsində, nitq bacarıqlarının formalaşmasında gözəl, səlis, rəvan danışıq mühüm rol oynayır.

Orta məktəblərdə Azərbaycan dili dərşlərində frazeologiyanın təliminə V sinifdə başlanılır. Müasir tələblərə cavab verən dərşlər keçən müəllim frazeologiyanın təlimində interaktiv təlim metodları ilə yanaşı, integrasiyadan da istifadə etməlidir. Azərbaycan dili müəllimləri frazeologiyanın təlimində fəndaxili və fənlərarası integrasiyadan istifadə edə bilər.

Frazeologiyanın təlimində müəllim frazeoloji birləşmələri Azərbaycan dilinin digər şöbələri ilə əlaqələndirərək fəndaxili integrasiya yaratmış olacaqdır. Frazeoloji birləşmələri şagirdlərə mənimsətdikdən sonra müəllim orfoepiya qaydaları ilə, sözün məcazi mənası ilə, feillə, xəbərlə, fərqli üslublarla və s. frazeologiyayı əlaqələndirə bilər. Bu mövzular arasında yaradıla biləcək əlaqələr haqqında daha geniş danışaraq nümunələr göstərək.

Müəllim ilk növbədə frazeologiyayı orfoepiya qaydaları ilə əlaqələndirə bilər. Orta məktəb proqramlarının V sinif Azərbaycan dili dərşliklərində söz birləşmələrinin, asılı tərəfi be, de, ce, ge, ke və qe hərfləri ilə bitən birləşmələrin tələffüz

qaydalarına yer verilir [3, s. 45]. Bu bölmədən bir neçə dərs sonra frazeoloji birləşmələr bəhsi gəlir. Müəllim bu dərsi keçdikdə əvvəlki dərslə inteqrasiya yaradaraq bəzi frazeoloji birləşmələrin tələffüz qaydalarını şagirdlərdən soruşa bilər. Eyni zamanda müəllim bu inteqrasiyanı maraqlı tapşırıqlar şəklində də şagirdlərə təqdim edə bilər [5, s. 59].

Frazeologiyayı əlaqələndirə biləcəyimiz digər bir mövzu sözüün həqiqi və məcazi mənasıdır. Məlumdur ki, frazeoloji birləşmələrin içərisində elə birləşmələr vardır ki, onları həm həqiqi, həm də məcazi mənada işlətmək mümkündür. Məsələn, yola düşmək, əl tutmaq, başa vurmaq və s. Bu mövzular arasında inteqrasiya yaradan müəllim şagirdlərə əlaqədar tapşırıq verərək onları fərqləndirməyi tələb edə bilər.

Frazeoloji birləşmələrlə inteqrasiya yarada biləcəyimiz bir digər mövzu əsas nitq hissələrindən biri olan feildir. Feil orta məktəblərin VI sinif dərslində yer alıb [4, s. 165]. Məlumdur ki, frazeoloji birləşmələrin əksəriyyəti bir sözlə ifadə oluna bilər. Onların ifadə olunduğu bir söz məhz, feildir. Ona görə də müəllim feil bəhsini keçərkən fərqli frazeoloji birləşmələr verərək onları bir feilə əvəz etməyi tapşıra bilər. Bu cür tapşırıqları müəllim qruplarla iş zamanı da istifadə edə bilər. Belə ki, müəllim hər qrupa kartıçkalarda fərqli frazeoloji birləşmələr təqdim edə bilər. Tapşırığı ilk və düzgün tamamlayan komanda qalib komanda sayılır.

Şagirdlər bəzən tərkibi feillərlə frazeoloji birləşmələri qarışdırırlar. Müəllim ona görə də tərkibi feilləri tədris edərkən frazeoloji birləşmələri də şagirdlərin yadına salmalıdır. Müəllim vurğulamalıdır ki, tərkibində “etmək”, “olmaq”, “bilmək” sözləri olan birləşmələr frazeoloji birləşmələr deyil, tərkibi feillər sayılır [6, s. 122].

Sabit söz birləşmələri və sərbəst söz birləşmələri arasında inteqrasiya yarada biləcək mövzulardır. Şagirdlər bu söz birləşmələrini fərqləndirmək üçün onların həqiqi və ya məcazi mənada işləndiklərini fərqləndirməyi bacarmalıdırlar. Bu zaman şagirdlər biləcəklər ki, həqiqi mənalı birləşmələr sərbəst söz birləşmələri, məcazi mənalı birləşmələr isə sabit söz birləşmələridir.

Azərbaycan dili fənni digər fənlər arasında ən çox ədəbiyyatla əlaqəli tədris olunur. Bu zaman fənlərarası inteqrasiya yaranır. Frazeoloji birləşmələri də tədris edərkən müəllim ədəbiyyatla əlaqələndirə bilər.

Məlumdur ki, frazeoloji birləşmələrin bir növü atalar sözləri və məsəllər hesab edilir. Atalar sözü və məsəllər eyni zamanda ədəbiyyatın bir qolu sayılan şifahi xalq ədəbiyyatının obyektidir. Ona görə də frazeoloji birləşmələrin bu bölgüsündən bəhs edərkən atalar sözlərinin tərbiyəvi əhəmiyyətinə toxunaraq ədəbiyyatla inteqrasiya yaratmaq mümkündür.

Bəzi atalar sözləri var ki, onlar bədii sual kimi istifadə oluna bilər. Bədii sual isə ədəbiyyat nəzəriyyəsində bədii ifadə vasitələrinin bir növüdür. Məsələn, “Varlığa nə darlıq?”, “Kim öz ayrına turş deyər?” kimi atalar sözlərindən danışan müəllim bədii sual anlayışına toxunaraq inteqrasiya yarada bilər.

Beləliklə, fikirlərimizi ümumiləşdirsək, belə qərara gələ bilərik ki, Azərbaycan dili fənnini tədris edən müəllim dərslərdə fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyadan istifadə edərək dərsləri daha maraqlı edə bilər. Frazeologiya da Azərbaycan dilində bu cür inteqrasiya yarada biləcək mövzulardandır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Əliyeva S. Müasir təhsilimiz və dərslərimiz. Təhsil/elmi-nəzəri, pedaqoji, metodik jurnal. <http://tehsiljurnali.az/manset/215-masr-thslmz-vdrslmz>.
2. Cəfərova, N.B. İbtidai siniflərdə Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası. I hissə. (Dərslük). Bakı, ADPU nəş, 2016. 403 səh
3. İsmayilov R., Cəfərova D, Xudiyeva G, Qasimova X. Azərbaycan dili- V sinif, Bakı: Altun, 2018, 176 s.
4. İsmayilov R., Cəfərova D, Məmmədova R, Azərbaycan dili. VI sinif üçün dərslük, Bakı: Altun kitab, 2020, 195 s.
5. İsmayilov R., Cəfərova D, Rüstəmov A, Azərbaycan dili fənni üzrə MİMV, V sinif, Bakı: Altun kitab, 2020, 203 s.
6. İsmayilov R., Cəfərova D, Rüstəmov A, Azərbaycan dili fənni üzrə MİMV, VI sinif, Bakı: Altun kitab, 2020, 175 s.
7. Kərimov, Y.Ş. Ana dilinin tədrisi metodikası (Dərslük). Bakı, “Kövsər” nəşriyyatı, 2011, 564 s.
8. Süleymanova A. Təhsilin əsasları. Bakı: Təhsil, 2014, 400 s.
9. Zeynalov, S.S. Orta məktəbin “Azərbaycan dili” dərslərlərində dilçilik məsələləri. Bakı, Çarşıoğlu, 1999, 120 səh

Açar sözlər: Azərbaycan dili, frazeoloji birləşmələr, inteqrasiya, fəndaxili inteqrasiya, fənlərarası inteqrasiya

Key words: Azerbaijani language, phraseological combinations, integration, intra-disciplinary integration, interdisciplinary integration

Ключевые слова: Азербайджанский язык, фразеологические сочетания, интеграция, внутрипредметная интеграция, междисциплинарная интеграция.

Xülasə

"Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin konsepsiyası (Milli Kurikulumu)" sənədində təhsilin inteqrativliyi əsas prinsip kimi nəzərdə tutulmuşdur. Milli Kurikulum təhsildə fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyaya xüsusi önəm verir. Müxtəlif sahələr üzrə biliklərin inteqrasiyası şagird təfəkküründə ətraf aləm haqqında vahid, sistemli dünyagörüşün formalaşmasına kömək edir.

Təcrübə göstərir ki, tədris prosesində fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyanın təmin edilməsi bilik və bacarıqların şagirdlər tərəfindən daha asan mənimsənilməsi, dərslərin maraqlı və məzmunlu qurulması, uşaqlarda tədqiqatçılıq meyillərinin yaranması üçün vacib şərtidir. Fəndaxili inteqrasiya müəyyən bir fənnin aşladığı anlayış, bilik və bacarıqların əlaqələndirilməsi, fənn daxilində səpələnmiş faktların sistemləşdirilməsidir. Fənlərarası əlaqə prosesində tədris fənni şagirdlər tərəfindən yaxşı mənimsənilir, bir neçə fənn üzrə bilik, bacarıq və vərdislər təkrarlanır. Biliyin şagirdlər tərəfindən sistemli mənimsənilməsi təmin edilir.

Orta məktəblərdə Azərbaycan dili dərslərində frazeologiyanın təliminə V sinifdə başlanılır. Müasir tələblərə cavab verən dərslər keçən müəllim frazeologiyanın təlimində interaktiv təlim metodları ilə yanaşı, inteqrasiyadan da istifadə etməlidir. Azərbaycan dili müəllimləri frazeologiyanın təlimində fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyadan istifadə edə bilər.

Frazeologiyanın təlimində müəllim frazeoloji birləşmələri Azərbaycan dilinin digər şöbələri ilə əlaqələndirərək fəndaxili inteqrasiya yaratmış olacaqdır. Frazeoloji birləşmələri şagirdlərə mənimsətdikdən sonra müəllim orfoepiya

qaydaları ilə, sözün məcazi mənası ilə, feillə, xəbərlə, fərqli üslublarla və s. frazeologiyanı əlaqələndirərsə, fəndaxili inteqrasiya, ədəbiyyat fənni ilə əlaqə yaradarsa, fəmlərarası inteqrasiya yaratmış olacaqdır.

Summary

In the document "Concept of General Education in the Republic of Azerbaijan (National Curriculum)" the integration of education is considered as the main principle. The National Curriculum gives special importance to intra-subject and interdisciplinary integration in education. The integration of knowledge in various fields helps to form a unified, systematic worldview of the surrounding world in the student's thinking. Experience shows that ensuring intra-subject and interdisciplinary integration in the teaching process is an important condition for the easier assimilation of knowledge and skills by students, the creation of interesting and meaningful lessons, and the emergence of research tendencies in children. Intra-disciplinary integration is the integration of understanding, knowledge and skills inculcated in a specific discipline, and the systematization of scattered facts within the discipline. In the process of interdisciplinary communication, the teaching subject is well mastered by students, knowledge, skills and habits of several subjects are repeated. Systematic assimilation of knowledge by students is ensured. Phraseology training in Azerbaijani language classes in secondary schools begins in the 5th grade. A teacher who teaches lessons that meet modern requirements should use integration as well as interactive teaching methods in the teaching of phraseology. Azerbaijani language teachers can use interdisciplinary and interdisciplinary integration in teaching phraseology. In the teaching of phraseology, the teacher will connect phraseological units with other branches of the Azerbaijani language and create intra-disciplinary integration. After mastering the phraseological combinations to the students, the teacher uses the rules of orthography, the figurative meaning of the word, the verb, news, different styles, etc. if it connects phraseology, it will create intra-disciplinary integration, and if it connects with the subject of literature, it will create inter-cognitive integration.

Резюме

В документе «Концепция общего образования в Азербайджанской Республике (Национальная учебная программа)» основным принципом считается интеграция образования. Национальная учебная программа придает особое значение внутрипредметной и междисциплинарной интеграции в образовании. Интеграция знаний в различных областях помогает сформировать в мышлении студента единое, системное мировоззрение окружающего мира. Опыт показывает, что обеспечение внутрипредметной и межпредметной интеграции в учебном процессе является важным условием более легкого усвоения знаний и умений учащимися, создания интересных и содержательных уроков, возникновения у детей исследовательских тенденций. Внутридисциплинарная интеграция – это интеграция понимания, знаний и навыков, прививаемых конкретной дисциплиной, и систематизация разрозненных фактов внутри дисциплины. В процессе межпредметного общения обучающиеся хорошо усваивают предмет преподавания, повторяются знания, умения и навыки по нескольким предметам. Обеспечивается систематическое усвоение знаний студентами. Обучение фразеологии на уроках азербайджанского языка в общеобразовательных школах начинается с 5-го класса. Учитель, ведущий уроки, отвечающие современным требованиям, должен использовать в преподавании фразеологии интеграционные, а также интерактивные методы обучения. Преподаватели азербайджанского языка могут использовать междисциплинарную и междисциплинарную интеграцию при обучении фразеологии. При преподавании фразеологии преподаватель соединит фразеологизмы с другими ветвями азербайджанского языка и создаст внутрипредметную интеграцию. После усвоения учащимися фразеологических сочетаний учитель использует правила орфографии, переносное значение слова, глагола, новости, разные стили и т. д. Если оно соединит фразеологию, то создаст внутридисциплинарную интеграцию, а если оно соединится с предметом литературы, то создаст межпознавательную интеграцию.

RƏYÇİ: dos. N.Əfəndiyeva